

BOEKENVANDEWEEK

'Vergeten' Dola de Jong schetst een adembenemend beeld van het leven van vluchtelingen in Tanger in oorlogstijd. Actueel. Dat zijn ook de beschouwingen over vrijheid van de filosoof Constant. En lees waarom u leest en de schrijver schrijft.

Uniek materiaal verzameld met meetlint

Het was een inspirerend idee. In 1887 schreef de Franse antropoloog De Quatrefages in zijn boek *Les Pygmées* dat er wellicht een verband bestond tussen de Afrikaanse pygmeeën en de verschillende kleinemensenrassen in Zuidoost-Azië. Waren die wilden de laatste restanten van de oermens? Waren ze verwanten? In de daaropvolgende decennia trokken tientallen onderzoekers eropuit om die kleine mensjes op te meten, met krompasser en meetlint, en om hun schedels te verzamelen.

De grote vraag was echter: wát moest je nu precies meten? Het hoofd, de schouders, de ledematen? Zoveel meningen, zoveel metingen. Dus was het zaak zoveel mogelijk te meten. Wat waardevol was, hoe je uit die getallen wetenschap kon kneden, dat probleem kwam later wel.

Ook Nederland deed een duit in het zakje. In *De onmeetbare mens* beschrijft **Fenneke Sysling** de carrières van drie Nederlandse fysieke antropologen: de grondlegger Herman ten Kate, de internationaal vermaarde Jo Kleiweg de Zwaan en diens leerling Hendrik Bijlmer.

Het was Bijlmer die in de greep kwam van de 'pygmeeënkoorts'. Hij trok in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw de oerwouden van Nieuw Guinea in, op zoek naar onze kleine voorouder. Sysling be-

schrijft de moeite die hij moest doen om de inwoners zo ver te krijgen dat ze zich lieten opmeten (om maar te zwijgen van het maken van gipsafdrukken van hun gezicht). Ze schrijft modieus dat fysisch antropologen hun onderzoeksobjecten 'gebruikten' en dat dit onderzoek 'koloniaal' was (vooral het verzamelen van schedels moet het ontgelden), maar de verhalen geven aan dat de Papoea's vaak uitstekende onderhandelaars waren en de onderzoekers zélf absoluut geen racisten. Bijlmer had groot respect voor de Papoea's, en heeft zich naderhand ingezet voor een reservaat om hen te beschermen.

De onmeetbare mens. De titel geeft al weg dat het niks geworden is met de fysische antropologie. Maar de onderzoekers bleven erin geloven. Tot de laatste snik. Tijdens een reünie in 2009 verzuchtte een der aanwezigen: 'We gingen met krompassers aan de slag om schedels te meten. We knipten haar af, vergeleken huid met kleurtabellen, namen vingerafdrukken, prikten bloedmonsters. Bijna beschamend achteraf, maar zulk uniek materiaal kun je nu nooit meer verzamelen.'

Dat unieke materiaal ligt te verstoffen in bibliotheken.

Marcel Hulspas

NON-FICTIE

► **Fenneke Sysling**

De onmeetbare mens
Vantilt; € 19,95.

NON-FICTIE

► **Paul de Hert, Andreas Kinneging, Maarten Colette (red.)**

Benjamin Constant –
Ontdekker van de
moderne vrijheid
Pelckmans; € 19,95.

Foto's Getty, HH, Letterkundig Museum

Verrassend actuele Constant

Het komt zelden voor dat de lezingen van een wetenschappelijk congres een breder publiek verdienen. Met de teksten van een verleden jaar aan de Vrije Universiteit van Brussel gehouden bijeenkomst is dat uitdrukkelijk wel het geval. Belangrijkste reden is het onderwerp: de Franse auteur en filosoof **Benjamin Constant** (1767-1830).

Tot op heden is behalve zijn beroemde roman *Adolphe* nauwelijks iets van en over hem in het Nederlands verschenen, terwijl het toch om een belangrijke politieke denker gaat. In zijn klassieke essay *Twee opvattingen van vrijheid* heeft Isaiah Berlin Constant niet voor niets als 'de meest fervente verdediger van de vrijheid van het privédoel' opgevoerd. Als een continentale oervader van de liberale traditie betoogde Constant dat op zijn minst de vrijheden van godsdienst, mening, meningsuiting en eigendom gewaarborgd moesten worden tegen willekeurige schending ervan.

Deze terechtte lof van Berlin heeft een bredere visie op zijn denken tegengehouden. Uit de bijdragen van **Andreas Kinneging** en Patrick Stouthuysen blijkt Constant spannender en ambivalent te zijn dan we wisten. Hij maakt een scherp onderscheid tussen de politieke vrijheid van de antieken en de individuele vrijheid van de moderneren. Bij de klassieke Griekse en Romeinse voorbeelden die Constant bespreekt, bestond vrijheid uit het recht van burgers op deelname aan de besluitvorming. Privévrijheid in de zin van burger- of mensenrechten was niet van groot belang. Dat laatste staat nu juist centraal voor het moderne individu. Die wil niet zozeer de baas zijn over politieke besluitvorming als wel over zijn privéleven.

Verrassend is dat Constant toch in beperkte mate aan de antieke vrijheidsopvatting wil vasthouden. Hij verbindt de twee vrijheden met elkaar. Wanneer moderne burgers de politiek totaal veronachtzamen, lopen ze het risico dat de staat hun individuele vrijheden gaat aantasten. Constant meent zelfs dat politieke participatie meer dan van alleen instrumenteel belang is. Ze helpt de burgers ook om zichzelf te ontwikkelen en te verbeteren.

Hans Achterhuis